

НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР «ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ»

СХВАЛЕНО

на засіданні Вченої ради
ННЦ «Інститут аграрної економіки».
Протокол № 2
від "23" лютого 2021 року

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ННЦ Інститут аграрної економіки,
академік НААН

Ю.С. Лупенко

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕТАПИ І КУЛЬТУРА ПІДПРИЄМНИЦТВА»**

Галузь знань	(05 – соціальні та поведінкові науки)
Спеціальність	07- управління та адміністрування
Освітньо-наукова програма	(051 Економіка)
	076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
	(Аграрна економіка)
	Підприємництво в аграрній сфері економіки
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий) рівень
Тип дисципліни	Вибіркова
Кількість кредитів ECTS – (3)	
Форма підсумкового контролю – залік	
Форма навчання – очна, заочна	
Мова викладання – українська	

Розробник програми і викладач дисципліни:

Шпикуляк О.Г., д.е.н., професор, завідувач відділу підприємництва, кооперації і агропромислової інтеграції Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»

1. Опис навчальної дисципліни

Галузь знань	(05 – соціальні та поведінкові науки) 07- управління та адміністрування
Спеціальність	(051 Економіка) 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність (Аграрна економіка) Підприємництво в аграрній сфері економіки
Освітньо-наукова програма	
Науковий ступінь	Доктор філософії
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий) рівень
Тип дисципліни	Вибіркова

Кількість кредитів	3
Загальна кількість годин:	90
• <i>Аудиторні</i>	8
• <i>Самостійна робота</i>	82
У складі аудиторних годин:	
• <i>Лекції</i>	4
• <i>Практичні (семінарські)</i>	4
Курс, на якому викладається дисципліна	
Вид підсумкового контролю	Залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою є формування у здобувачів ступеня доктор філософії комплексних концептуальних та методологічних знань в сфері розвитку підприємництва через поглиблення знань, щодо етапів і культури підприємництва, необхідних для розв'язання значущих проблем в професійній сфері, набуття умінь ведення ґрунтовного наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності, навичок критичного аналізу, оцінки і синтезу комплексних ідей, підготовки самостійних наукових розробок з високим ступенем наукової новизни.

Предметом дисципліни є теоретичний базис та практичні засади становлення етапів і формування культури підприємництва в аграрному секторі економіки.

Об'єкт дисципліни: нормативно-правове, організаційне, методологічне і методичне забезпечення формування та реалізації етапів й становлення культури підприємництва.

Завданнями дисципліни забезпечення досягнення аспірантами наступних кваліфікаційних рівнів:

1. *Знання:* поглиблення фундаментальних теоретичних основ підприємництва через вивчення інституційних концепцій етапів становлення та формування культури підприємництва у розвитку сільськогосподарських підприємств як новітніх підходів до формування соціально-економічних механізмів стимулювання економічних відносин в аграрній сфері економіки України та світу.

2. *Навички і уміння:* виконувати самостійні наукові дослідження з пізнання природи підприємництва в частині визначення етапів становлення та формування культури підприємництва; виявляти, ставити і вирішувати значущі проблеми в нормативно-правовому, регуляторно-організаційному, методологічному, методичному, освітньому компонентах щодо етапів становлення та формування культури підприємництва; здійснювати аналіз та переоцінку існуючих знань і професійної практики; забезпечувати апробацію результатів наукових досліджень в регуляторних органах та в практиці господарської діяльності суб'єктів господарювання; формулювати і перевіряти гіпотези, парадигми, знаходити та наводити належні докази в обґрунтування результатів досліджень етапів становлення та формування культури підприємництва.

3. *Комунікації:* розуміти і враховувати при спілкуванні, зборі доказів і аргументів професійні, етичні і соціальні аспекти інститутів становлення та формування культури підприємництва; формувати науково-обґрунтовані пропозиції та представляти результати досліджень на рівні відповідних до законодавчих, регуляторних, громадських інституцій; виступати з доповідями та повідомленнями на різноманітних академічних заходах.

3. Передумови для вивчення навчальної дисципліни

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Етапи і культура підприємництва» є опанування таких навчальних дисциплін освітньої програми:

1. Дисципліни загальної підготовки: «Філософія»; «Іноземна мова»; «Методологія наукових досліджень»

2. Дисциплін професійної підготовки: «Кооперація в сільському господарстві», «Державне регулювання та бізнес-планування», «Аграрна політика і земельні відносини», «Підприємницька діяльність».

4. Очікувані результати навчання в результаті вивчення дисципліни і, які набуває здобувач набуває наступні компетенції:

Загальні	
ЗК 01.	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу
ЗК 02.	Здатність працювати в міжнародному контексті.
ЗК 03.	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів), формувати системний науковий світогляд, дотримуватись норм академічної доброчесності та професійної етики.
Спеціальні	
СК 01	Здатність виконувати оригінальні дослідження, з використанням теоретико-методичного базису розвитку сільськогосподарських підприємств, досягати наукових результатів, які створюють нові знання в теорії визначення етапів становлення та формування культури підприємництва
СК 02	Здатність виявляти, ставити та вирішувати науково-практичні проблеми в сфері визначення етапів становлення та формування культури підприємництва з доведенням результатів науково-дослідної розробки до умов практичного використання
СК 03	Здатність налагоджувати комунікації з науковим співтовариством, органами державної влади та місцевого самоврядування, представниками бізнесових структур та громадських організацій при вирішенні комплексних завдань в сфері визначення етапів становлення та формування культури підприємництва з урахуванням соціальних, етичних та правових норм

Програмні результати навчання, які формуються під час вивчення навчальної дисципліни

ПРН 01.	Мати передові концептуальні та методологічні знання в сфері визначення етапів становлення та формування культури підприємництва, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, отримання нових знань та/або здійснення інновацій.
ПРН 02.	Демонструвати навички самостійного продування власних науково-теоретичних та практично-спрямованих ідей на принципах академічної культури та доброчесності для розвитку нових напрямів визначення етапів становлення та

формування культури підприємництва
ПРН 03. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, експериментальних досліджень (опитувань, спостережень тощо) і математичного та/або комп'ютерного моделювання, наявні літературні дані з питань визначення етапів становлення та формування культури підприємництва
ПРН 03. Враховувати соціальні, етичні, правові та економічні аспекти, що впливають на функціонування системи визначення етапів становлення та формування культури підприємництва

5. Програма навчальної дисципліни

Лекції

Тема 1. Етапність розвитку підприємництва

- 1.1. Сутність підприємництва та його історичний розвиток
- 1.2. Підприємець як суб'єкт підприємницької діяльності
- 1.3. Мотиваційні основи розвитку підприємництва
- 1.4. Державна політика стимулювання розвитку підприємництва
- 1.5. Соціально-економічне забезпечення функціонування підприємництва

Тема 2. Соціально-психологічний зміст і культура підприємництва

- 2.1. Суб'єктивно-психологічні аспекти розвитку підприємництва
- 2.2. Культура підприємництва
- 2.3. Етика підприємницької діяльності
- 2.4. Особливі групи підприємців
- 2.5. Агрогалузеві особливості ведення підприємництва

Практичні заняття

1. Нормативно-правова база розвитку сільськогосподарських підприємств, інформаційна політика та соціальна звітність.
2. Опрацювання практичних кейсів формування та реалізації культури підприємництва

Практичні заняття передбачають проведення науково-методологічних семінару для аспірантів, що включає наукові доповіді, наукову дискусію, відповіді на питання та обговорення за тематикою курсу.

6. Індивідуальні завдання

За навчальним планом на самостійну роботу відводиться 82 години.

Розподіл годин самостійної роботи для здобувачів заочної форми навчання:

- підготовка до аудиторних занять 0,5 год. 1 год. занять;
- підготовка до контрольних заходів 6 год. на один кредит ЄКТС;
- ведення самостійної наукової роботи, що охоплює та передбачає:

1) Вивчення та критичну оцінку захищених у розвиток основ становлення та культури підприємництва кандидатських та докторських дисертацій.

2) Збір та обробку наукових матеріалів з розвитку теорій та концепцій соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств та розвитку соціального капіталу.

3) Критичну оцінку наявних законодавчих та нормативних актів та проектів, міжнародних стандартів з питань соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств та розвитку культури підприємництва.

4) Підготовка виступу з науковою доповіддю та презентацією за визначеною темою досліджень аспіранта.

5) Підготовку наукових статей до закордонних і вітчизняних фахових видань.

6) Підготовку аналітичних записок, довідок, рецензій до міністерств і відомств України.

7) Формування параграфів, теоретичних розділів дисертаційної роботи у взаємозв'язку «завдань-новизни» на базі поглиблених знань з даної дисципліни.

7. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		с	пр	лаб	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Тема 1. Етапність розвитку підприємництва	45	2		2	-	41
Тема 2. Соціально-психологічний зміст і культура підприємництва	45	2		2		41
Усього годин	90	4		4		82

8. Методи навчання

Засвоєння матеріалу та оволодіння навичками здійснюється слухачами під час лекцій, на практичних заняттях у ході проблемних дискусій, роботи в малих групах, презентаціях, методами проектною та самостійної роботи. Для досягнення мети і завдань вивчення дисципліни здобувачам надаються індивідуальні консультації, проводяться пояснення окремих питань, бесіди та дискусії.

9. Методи контролю

Поточний контроль включає контроль виконання самостійної роботи та завдань в процесі практичних занять, за результатами публікації виступів, аналітичних записок, рекомендацій, довідок про впровадження результатів досліджень, індивідуальних консультацій, наукових конференцій, круглих столів і семінарів.

Засобами підсумкового контролю є представлення реферату та складання заліку.

Тематика міні-лекцій:

1. Державне регулювання підприємництва.
2. Типові помилки при заснуванні власної справи.
3. Ділові якості підприємців та їх роль у забезпеченні успіху підприємницької діяльності.
4. Конкуренція та її роль у розвитку підприємництва.
5. Ризики підприємницької діяльності.
6. Мотивація підприємницької діяльності.
7. Культура та етика підприємницької діяльності.
8. Реклама в підприємницькій діяльності.
9. Коопераційні зв'язки суб'єктів підприємництва.
10. Самоорганізація суб'єктів діяльності.
11. Торговельне підприємництво підприємництва.
12. Мале підприємництво.
13. Фінансові важелі розвитку підприємницької.
14. Підприємницька діяльність у сфері послуг.
15. Підприємницька таємниця.
16. Рушійні сили підприємництва.
17. Методи управління в підприємстві.

Перелік орієнтовних тем для рефератів

1. Еволюція підприємницької діяльності.
2. Суспільна роль і економічна основа підприємництва.
3. Основні обов'язки підприємця відповідно до вимог чинного законодавства.
4. Види підприємницької діяльності за формами власності.
5. Особливості розвитку підприємницької діяльності в Україні.
6. Роль інтелектуальної власності в розвитку підприємницької діяльності.
7. Порядок оформлення патенту.
8. Порядок отримання ліцензії, її види.
9. Статут підприємства, його основні розділи.
10. Венчурне та інноваційне підприємництво.
11. Правове забезпечення розвитку підприємницької діяльності в Україні.
12. Роль місцевих органів управління в організації підприємницької діяльності.
13. Основні типи конкурентної поведінки.
14. Розвиток конкуренції в сучасних умовах.
15. Засновницькі документи та їх підготовка.
16. Механізм започаткування власної справи.
17. Сутність та методи державного регулювання підприємництва

18. Культура та етика в підприємстві
19. Концепція утилітаризму.
20. Принципи ділової етики.
21. Деонтична етика.
22. Етика справедливості.
23. Удосконалення нормативно-правової бази розвитку підприємництва.
24. Об'єктивні основи самоорганізації суб'єктів підприємницької діяльності.

Перелік питань для контролю знань і компетентностей

1. Сутнісна характеристика підприємництва.
2. Принципи здійснення підприємницької діяльності.
3. Форми і моделі підприємницької діяльності.
4. Роль і значення підприємництва в структурі ринкової економіки.
5. Типи професійної підприємницької діяльності та їх особливості.
6. Виробнича підприємницька діяльність та її форми.
7. Посередницька підприємницька діяльність.
8. Підприємництво у сфері надання фінансових послуг.
9. Сутність і основні параметри підприємницького середовища.
10. Передумови активізації підприємництва на сучасному етапі господарювання.
11. Загальна характеристика і особливості малого підприємництва.
12. Критерії віднесення суб'єктів підприємництва до категорії мале підприємництво і мале підприємств.
13. Місце і роль малого бізнесу в умовах ринку.
14. Тенденції, особливості та проблеми розвитку малого бізнесу в Україні.
15. Підприємницька ідея, її джерел та методи пошуку.
16. Вибір типу підприємства та обґрунтування цілей підприємницької діяльності.
17. Організація процесу створення і реєстрації нового підприємства.
18. Ліцензування підприємницької діяльності.
19. Загальна характеристика інвестиційної діяльності підприємства.
20. Джерела формування інвестиційних ресурсів і методи фінансування.
21. Методичні підходи і показники визначення інвестиційної привабливості галузей економіки.
22. Методичні основи і показники оцінки інвестиційної привабливості регіонів.
23. Методичні підходи щодо аналізу й оцінки інвестиційної привабливості підприємства.
24. Загальна характеристика організації договірних взаємовідносин у бізнесі.
25. Формування специфічних, загальних і можливих конкретних умов договору підприємцем.
26. Поняття партнерських зв'язків, напрямки і форми співпраці партнерів у різних сферах.
27. Характеристика та організація підприємницького успіху.

28. Підприємець як визначальна особистість у бізнесі.
29. Загальна характеристика професійної культури бізнесової діяльності.
30. Основи підприємницького діловодства.
31. Методичні основи аналітичної оцінки ефективності підприємництва.
32. Оцінка ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства.
33. Оцінка ефективності фінансової діяльності підприємства.
34. Визначення ефективності створення та діяльності спільних виробничих підприємств.
35. Основні методи і форми подальшого розвитку підприємництва.
36. Напрямки підвищення ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності фірми.
37. Шляхи підвищення якості та конкурентоспроможності продукції.
38. Оптимізація поточних витрат підприємства.
39. Сутність і структура тіньової економіки в бізнесі.
40. Механізми функціонування тіньової економічної діяльності.
41. Методи аналізу тіньової економічної діяльності суб'єктів підприємництва.
42. Напрямки легалізації тіньової підприємницької діяльності.
43. Бізнес-культура: сутнісна характеристика та форми прояву.
44. Напрямки дослідження бізнес-культури на сучасному етапі.
45. Класична та інноваційна форми прояву бізнес-культури. Значення бізнес-культури для розвитку підприємства.
46. Критична оцінка методичних підходів до визначення сутності бізнес-культури.
47. Трансформація бізнес-культури підприємства під впливом менталітету соціосистеми.
48. Особливості іноземних бізнес-культур.
49. Передумови виховання високої культури підприємництва.
50. Процес формування складу учасників бізнесу. Критерії підбору команди учасників бізнесу.
51. Типова схема основних партнерських зв'язків. Напрямки і форми співробітництва партнерів.
52. Правила побудови сприятливого мікро середовища підприємства.
53. Форми колективного обговорення проблем: переговори, нарада, збори, дискусія, "мозковий штурм".
54. Вибір контрагентів. Правові основи взаємодії учасників бізнесу та контрагентів.
55. Взаємодія підприємців і держави.
56. Процес ділового спілкування. Сучасна система ділових комунікацій.
57. Інтегрована теорія спілкування.
58. Графічна модель ділового спілкування.
59. Стратегія та тактика ділового спілкування.
60. Вербальні засоби спілкування.
61. Вимоги до складання ділових документів.
62. Логіко-психологічні правила конструювання повідомлень
63. Невербальні засоби спілкування та культура поведінки.

64. Ділові якості підприємця. Модель оцінки ділових якостей підприємця.

65. Етичні норми бізнесу.

66. Етика та етикет у взаємовідносинах з клієнтами та партнерами по бізнесу. (Етика ведення телефонних розмов. Етика службового листування. Етикет привітання, представлення, прийомів та переговорів. Етика ведення конкурентної боротьби. Етика здійснення програм злиття та поглинання підприємств.)

67. Етикет у взаємовідносинах з іноземцями.

68. Ключові сфери компетентності.

69. Етичні норми реклами.

70. Техніка створення позитивного іміджу.

10. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль здійснюється опитуванням на практичних заняттях. Засобами підсумкового контролю є представлення розрахункової роботи, складання заліку.

11. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ АСПІРАНТИ

Поточне оцінювання	Підсумковий контроль	Сума
60	40	100

Для досягнення зазначених вище цілей цикл аудиторних навчальних занять обов'язково повинен доповнюватися самостійною роботою аспірантів.

Структура програми курсу тематичний план навчальну та робочу програми, орієнтований перелік питань для проміжного і підсумкового контролю, рекомендованої літератури.

Тематичний план: дисципліни розраховані на загальну кількість годин – 90; з них 4 год. лекційних, 4 – семінарських і 82 годин самостійної роботи.

Навчальна програма містить перелік тем, що розглядаються в межах курсу та їх короткий зміст.

Робота програми курсу складається з плану лекційних занять та вказівок до самостійної роботи. Крім того, до програми включено навчальні ситуаційні вправи, які охоплюють проблематику лекцій. Програма містить перелік літературних джерел.

12. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	EX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	E	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Рекомендована література

Базова

1. Варналій З.С. Основи підприємництва: навч. посібн. – Київ: Знання-Прес, 2006. – 329с.
2. Виноградова А.М. Основи підприємництва: навч. посібн. – К.: Кондор, 2005. – 544 с.
3. Виноградська А.М. Основи підприємництва: навч. посібн. – К.: Кондор, 2008. – 544с.
4. Донець Л.І., Романенко Н.Г. Основи підприємництва: навч. посібн. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 320 с.
5. Економіка виробничого підприємництва: навч. посібн. / за ред. Й.М. Петровича. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 405 с.
6. Згурська О.М. Формування інноваційних стратегій диверсифікації діяльності агропромислових підприємств. К.: ННЦ «ІАЕ», 2020. 436 с.
7. Іванюта С.М., Іванюта В.Ф. Підприємництво та бізнес культура: навч. посібн. – К.: Центр убової літератури, 2007. – 288 с.
8. Кирилюк Є.М. Аграрний ринок в умовах трансформації економічних систем. Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". К. : КНЕУ, 2013. 571 с.
9. Колот В.М., Щербина О.В. Підприємництво: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2004 – 160 с.
10. Сегеда С.А. Аграрно-продуктове виробництво України. Вінниця : Меркьюрі Поділля, 2020. 671 с.

Допоміжна

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-ІУ: Редакція від 19.01.2012.
2. Класифікатор видів економічної діяльності (КВЕД) ДК 009:2005, ДК 009:2010. 3. Класифікатор організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004.
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
5. Концепція національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні. 6. Податковий кодекс України від 08.01.2016 № 2755-УІ.
7. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 № 514-УІ.
8. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-ХІІ.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження принципу державної реєстрації юридичних осіб на підставі модельного статуту: Закон України від 21.04.2011 № 3262-УІ.
10. Про внесення змін до Закону України "Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності" щодо провадження господарської діяльності на підставі подання декларації: Закон України від 07.07.2010 № 2451-УІ.

11. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів країни щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності: Закон України від 04.11.2011р. No 4014-VI.

12. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю. Закон України від 6.02.2018 р. No 2275-VIII.